



A VÁRGESZTESI TURISTA ÉS VÁRBARÁT EGYESÜLET HÍRLEVELE

Új eredmények, új kérdések a második, júliusi feltárás után



GESZTES VÁRA ISMÉT A FIGYELEM KÖZÉPPONTJÁBAN

A májusi első közösségi régészeti feltárás lezárásakor úgy éreztük, már akkor is jóval többet kaptunk, mint amire számítottunk. Előkerült egy különleges, téglával falazott középkori kút, egy nagy felületen megfigyelhető halszállkamintás téglaburkolat és számos értékes lelet, amelyek új fejezetet nyitottak a vár kutatásában. Akkor még nem sejtettük, hogy néhány héttel később a második ásatási etap talán még ennél is több kérdést vet majd fel. Mielőtt azonban az eredményekről szólnánk, szeretnénk őszintén megköszönni a várgesztesieknek azt a példaértékű összefogást, amellyel a feltárást támogatták. A második ásatási szakasz sikere nem valósulhatott volna meg a helyiek nagylelkű anyagi felajánlásai és önkéntes fizikai munkája nélkül.

A nyári feltárás során újabb három téglával falazott mély akna került elő a korábban ismert mellett. Első gondolatunk természetesen az volt, hogy újabb kutakat találtunk. Ahogy azonban egyre tisztult a kép, egyre inkább úgy éreztük, talán helyesebb ezeket egyelőre ciszternáknak nevezni. Ez a megfogalmazás ugyanis jobban tükrözi jelenlegi ismereteinket. A funkciójuk még nem tekinthető véglegesen tisztázottnak, és nem kizárt, hogy egy összetettebb rendszer részei voltak.

A feltárás során ugyanis több olyan megfigyelést is sikerült tenni, amelyek új irányba terelték a kutatást vezető régészek gondolkodását. A vastag homokréteg, a vízzáró agyagos felületek és az aknaék egymáshoz viszonyított elhelyezkedése

alapján felmerült annak lehetősége, hogy nem egymástól független objektumokkal állunk szemben. Egyre inkább körvonalazódni látszik egy olyan vízgazdálkodási rendszer képe, amely a csapadékvíz összegyűjtését, tisztítását és tárolását szolgálhatta. Ennek pontos működéséről ma még korai lenne határozott kijelentéseket tenni, de az eddigi eredmények alapján érdemes ezt a lehetőséget komolyan megvizsgálni. A második ásatási szakasz természetesen nemcsak a ciszternákról szólt. Tovább bővült a középkori udvar halszállkamintás téglaburkolatának ismert felülete, további érmék, kerámia és egyéb használati tárgy került elő, valamint az egyik keskeny ciszterna betöltéséből egy csaknem teljes épségben fennmaradt üvegpalack is napvilágra került. Ezek a leletek önmagukban is értékesek, együtt vizsgál-

va azonban egyre részletesebb képet rajzolnak ki a vár egykori mindennapjairól. A mostani eredmények egy hosszabb folyamat újabb állomását jelentik. A régészetben a válaszokhoz általában idő kell. Egy-egy felfedezés jelentősége sokszor csak évek múltán, újabb feltárások, megfigyelések és összehasonlító vizsgálatok eredményeként válik igazán érthetővé. Éppen ezért a jelenlegi értelmezéseket is indokolt kellő óvatossággal kezelni. Annyi azonban már most bizonyosnak látszik, hogy a Gesztesi vár még számos meglepetést tartogat. Az ásatás előrehaladtával egyre több részlet rajzolódik ki a vár múltjából, miközben az új eredmények újabb kérdéseket is felvetnek. Ezek megválaszolása a következő kutatások feladata lesz.

Hartdéken Ákos

Várgesztesi Turista és Várbarát Egyesület



A második téglaciszterna előkerülése (Fotó: Jámbor Keve)

MIT REJT A VÁRUDVAR?

Beszámoló a 2026-os várgesztesi ásatás eredményeiről

2026-ban lehetőségünk nyílt arra, hogy régészeti kutatásokat folytassunk a várgesztesi vár udvarán. Az MNMKK MNM Nemzeti Régészeti Intézete, a Kuny Domokos Múzeum és a Várgesztesi Turista és Várbarát Egyesület együttműködésében megvalósuló tervásatás két időszakban, május 11. és 29., valamint július 13. és 24. között zajlott. A kutatás egyik fő célja az volt, hogy ellenőrizzük a 2024-es földradarvizsgálat során észlelt eltéréseket, emellett pedig újra megvizsgáljuk és felmérjük az 1962-ben G. Sándor Mária által azonosított „várkutat”.



Jámbor Keve dokumentálás közben

Az előzetes becslések alapján úgy számoltunk, hogy a természetes sziklafelszint viszonylag kis mélységben, nagyjából 80–90 centiméterrel a jelenlegi felszín alatt érjük majd el. A korábbi, 2018-as geotechnikai vizsgálatok alapján arra is felkészültünk, hogy a várudvarban jelentős mennyiségű újabb kori törmelékkel és közművekkel találkozunk. A feltárás során azonban hamar kiderült, hogy a várudvar ennél jóval összetettebb történetet őriz. A felső rétegeiben valóban elsősorban újkori és modern törmeléket, valamint a 20–21. században kiépített közművek nyomait találtuk. Ezek alatt viszont egy nagy kiterjedésű, bár több helyen sérült objektum körvonalai rajzolódtak ki.

Az ásatás egyik legfontosabb eredménye annak felismerése volt, hogy a várudvar alatt egy összetett csapadékvízgyűjtő és -szűrő rendszer maradványai húzódnak. A feltárás során egy halszálkamintában rakott téglajárószintet, két téglafalazatú, gazdagon faragott kőkávékkal kialakított ciszternát, valamint az ezekhez kapcsoló-

dó két vízelnyelő kürtőt sikerült azonosítanunk. Ezek együtt egy olyan rendszert alkothattak, amely a várudvarra hulló csapadékvíz összegyűjtését szolgálta. A rendszer működését a feltárt rétegek alapján így tudjuk elképzelni: a várudvar szélein a természetes sziklafelszint vastag, jó minőségű vörös agyaggal tapasztották. Ez vízzáró réteggént működött. Erre tiszta homokot terítettek, amely a rajta keresztül szivárgó csapadékvíz megszűrését tette lehetővé. A várudvarról a vizet a vízelnyelő kürtőkön keresztül vezethették ebbe a homokrétegbe, majd a megszűrt vizet a két ciszternából nyerhették ki.

Különösen érdekes eredményt hozott az egyik vízelnyelő kürtő vizsgálata. A betöltés felső részén még újkori kerámiákat találtunk, ez alatt azonban, jól elkülöníthető rétegből jelentős mennyiségű 15. századi kerámia került elő. Ez alapján úgy tűnik, hogy a vízrendszer a 16. század végvári időszakában már használták. Nem zárhatjuk ki azt sem, hogy a vízelnyelő betemetése az 1494. évi ostrom pusztításaihoz kapcsolódott.

A várudvar közepén végzett kutatás egy fontos részletre is rávilágított. A betöltésben 230 centiméteres mélységig jutottunk, de még ekkor sem értük el a természetes aljzatsziklát. A korábbi vizsgálatok alapján ennél jóval sekélyebben vártuk a sziklafelszínt, ezért az eredmény elsőre meglepőnek tűnt. A feltárt rétegek azonban arra utalnak, hogy ennek a mély feltöltésnek éppen a vízgazdálkodási rendszer működésében lehetett fontos szerepe, ugyanis a vastag homokréteg biztosíthatta a csapadékvíz megfelelő megszűrését.

A vár mai épületei két, természetes szikla-kibúvára épülő részt foglalnak magukban, amelyek között eredetileg egy természetes mélyedés húzódhatott. Amikor a 14-15. században a két térszint beépítik és egy egységes várépületet hoznak létre, ezt a mélyedést fel kellett tölteniük. A várudvar kialakításakor így egy jelentős vastagságú homok feltöltés jött létre, amelybe a vízgyűjtő és -szűrő rendszer is beépült. Ennek köszönhetően a várudvar alatt kialakított homokréteg nem egyszerűen az udvar szintjének kiegyenlítését szolgálhatta, hanem a csapadékvíz megszűrésének is fontos eleme lehetett.

A ciszternák belsejének feltárását egyelőre nem kezdtük meg. Ehhez előzetesen megfelelő statikai előkészítésre lenne szükség, hiszen biztonságos körülmények között kell dolgoznunk. Emellett arra is számíthatunk, hogy a ciszternák betöltésében jelentősebb leletanyag, akár szerves anyagok – például textil vagy bőr – is fennmaradhattak. Ezek megőrzése és restaurálása különleges odafigyelést és jelentős költséget igényel.

A kutatás során nemcsak a középkori vízgazdálkodás történetéhez kerültünk közelebb. A várudvar északnyugati részén feltehetően egy korábban visszabontott kőfal maradványát is sikerült részben feltárnunk. Ez azért fontos, mert felveti annak lehetőségét, hogy a törmelék alatt a vár korai periódusához tartozó további falszakaszok máshol is megmaradhattak. A vár legkorábbi történetéről jelenleg még több kérdésünk van, mint biztos válaszunk. A kutatás jelenlegi állása szerint a feltehetően a 13. század végén épült korai várat 1326-ban említik először, amikor I. Károly megszerezte azt a Csákoktól. A korai várat a jelenlegi kutatás a mai palotaépület keleti



részehez kapcsolja. A 14. század második felében ezt a korábbi várat elbontották, és a helyén új királyi vadászkastélyt építettek.

A most feltárt udvari építmények, mint a ciszternák és a téglajárószint a későbbi (14-15. századi) várhoz kapcsolódhattak. A kutatás eredményei ugyanakkor azt is megmutatták, hogy a várudvar története ennél összetettebb lehet, és további feltárásokkal még sok fontos részletre derülhet fény.

A mostani ásátás számunkra elsősorban azért volt fontos, mert olyan új információkat kaptunk, amelyek segítségével pontosabban érthetjük meg a vár különböző építési és használati korszakait. Az eredmények a jelenleg tervezési szakaszban lévő helyreállítási munkák szempontjából is fontosak lehetnek. Különösen figyelemre méltónak tartom a várudvar vízgyűjtő és -szűrő rendszerét. A jelenlegi ismereteink alapján ez hazai viszonylatban egyedülálló megoldásnak tűnik. Hasonló rendszerek legközelebbi ismert példáit az olaszországi Velencében találjuk, ahol több közterület alatt is működtek ehhez hasonló vízelvezető és -szűrő rendszerek. Úgy gondolom, hogy a várudvar teljes felületének régészeti feltárása sok további kérdésre adhatna választ. Így lehetne teljes bizonyossággal meghatározni a most felismert vízgyűjtő rendszer kiterjedését és pontos működését. Ez nemcsak régészeti és történeti szempontból lenne jelentős, hanem a későbbi helyreállítási munkák számára is fontos alapot teremthetne.

A 2026-os ásátási szezon végére tehát nem minden kérdésünkre kaptunk választ – de talán éppen ez a régészeti kutatás egyik legfontosabb tanulsága. A feltárás minden újabb rétege újabb kérdéseket is felvet. A várgesztesi vár udvara pedig úgy tűnik, még számos olyan részletet őriz, amelyek segítségével közelebb kerülhetünk annak megértéséhez, hogyan építették, alakították és



Az egyik aknából előkerült középkori üvegpalack

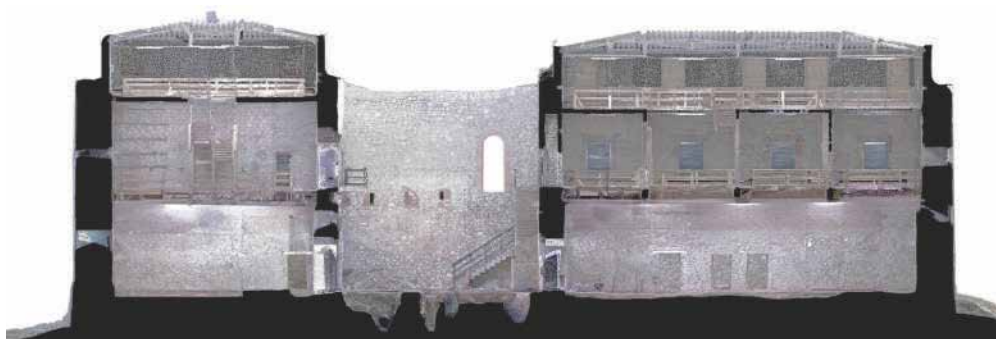
használták ezt a várat az elmúlt évszázadok során.

Az ásátás során különösen nagy segítséget jelentett számunkra az a rendkívüli összefogás, amelyet a várgesztesi lakosok részéről tapasztaltunk. Többen aktívan bekapcsolódtak az ásátásba, bontásba, és a mindennapi munkánkat más módon is igyekeztek segíteni. Jó volt megtapasztalni, hogy a vár nemcsak régészeti emlékhelyként fontos a helyiek számára, hanem olyan közös ügyként is tekintenek rá, amelyért sokan készek időt és energiát áldozni. Ezúton is szeretném megköszönni minden várgesztesinek, aki munkájával hozzájárult az ásátás sikeréhez.

Külön köszönettel tartozom az MNM NRI régész kollégáimnak, akik szakmai tudásukkal és a helyszíni munkában nyújtott segítségükkel nagyban hozzájárultak a feltárás eredményességéhez. Ugyancsak sokat jelentett a Kuny Domokos Múzeum munkatársainak közreműködése. Egy ilyen feltárás csak valódi csapatmunkával valósulhat meg, és az idei ásátás során ezt nemcsak a szakmai együttműködésben, hanem a várgesztesiek önzetlen támogatásában is megtapasztalhattuk. Mindannyiuknak hálásan köszönöm a segítséget!

Jámbor Keve
ásátásvezető régész

A VÁR MÚLTJÁNAK DIGITÁLIS LENYOMATA



A Gesztesi vár hosszmetzeti lézerszkennelése

A Gesztesi vár lézerszkennelése számomra többet jelentett egy szokásos felmérési feladatnál. Munkám során gyakran dokumentálok épületeket, ipari létesítményeket és összetett szerkezeteket, de egy több évszázados vár falai között dolgozni egészen más érzés. Az ember ilyenkor nem csupán méreteket, felületeket és térbeli pontokat rögzít, hanem egy olyan épület aktuális állapotát, amelynek minden köve a múlt egy darabját őrzi. Különös érzés, amikor a lézerszkennер azon a halszálkamintában lerakott téglalaburkolaton áll, amelyen évszázadokkal korábban a vár lakói, mesterei és urai járhattak. Az egykori építők kőről kőre és tégláról téglára hozták létre azt az épületet, amelyet most egy modern műszer több millió térbeli pont segítségével dokumentált. Jó érzés volt megtapasztalni ezt a különös kapcsolatot múlt és jelen között. Egy történeti épület felmérése szakmai szempontból is izgalmas feladat. A vár falai, boltozatai és nyílásai nem szabályos, idealizált szerkezetek. Az eltérések, a falak dőlései, az egyenatlanségek és az átépítések nyomai mind az épület történetének részét képezik. A feladat ezért

nem az volt, hogy ezeket leegyszerűsítsem, hanem az, hogy minél részletesebben és tisztábban rögzítsem a jelenlegi állapotot. A vár térszerkezete és az ásatási terület a műszerállások gondos megtervezését igényelte. A helyiségek, boltozatok, lépcsők és részben takart falszakaszok miatt úgy kellett kialakítanom a mérési hálózatot, hogy az egyes területek megfelelő átfedéssel kapcsolódjanak egymáshoz. Egy történeti épületnél különösen fontos, hogy az adatok egységes és geometriailag megbízható rendszert alkoszanak, hiszen később akár kisebb eltérések és építési nyomok is jelentőséget kaphatnak. A lézerszkennelés eredményeként létrejövő pontfelhő rendkívül részletes, mérhető háromdimenziós lenyomat. Nem csupán néhány jellemző méretet vagy kiválasztott részletet őríz meg, hanem a műszer által látható felületek térbeli helyzetét. Így a felmérés később újra megnyitható, körbejárható, mérhető, és más szempontok alapján is feldolgozható.

Ezt egyfajta digitális értékmegőrzésnek és korlenyomatnak tartom. Bármilyen legyen is a vár további sorsa, erről az állapotról már rendelkezésre áll egy pontos, részletes dokumentáció. A korábbi századokból fenn-

maradt kézi rajzok, leírások és fényképek ma felbecsülhetetlen segítséget jelentenek az egykori állapotok megismerésében. A háromdimenziós felmérés ugyanennek a dokumentációs folyamatnak a modern folytatása, de egy rajznál vagy fényképnél lényegesen több térbeli információt őriz meg.

A munka egyik érdekes szakmai kihívása az volt, hogy ne csak általánosan használható pontfelhőt, hanem közvetlenül a régészek munkafolyamatába illeszthető adatot is adjak. Korábban még nem készítettem ilyen jellegű adatszolgáltatást, ezért külön öröm és sikerélmény volt, hogy a felmérésből nagy felbontású, koordináta- és magassági adatokat is tartalmazó GeoTIFF képállományt sikerült előállítanom.

Ezt a régészek egy térinformatikai programban tudják felhasználni, amelyben az ásatás dokumentálása és további feldolgozása pontos térbeli adatok alapján végezhető. Az ilyen állományokból nemcsak műszakilag hasznos, hanem szemléletes és látványos ábrázolások is készíthetők. Számomra különösen fontos volt, hogy a mérés ne önmagában létező technikai eredmény legyen, hanem olyan formában kerüljön átadásra, amely valóban kapcsolódik a kutatók munkafolyamatához.

A régészet és a műemlékvédelem számára a lézerszkennelés egyik legnagyobb előnye, hogy a hagyományos módszerekhez képest lényegesen rövidebb idő alatt készíthető jóval részletesebb és pontosabb felmérés. Az adatokból alaprajzok, metszetek, homlokzati rajzok, háromdimenziós modellek, magassági térképek és különböző szemléltető ábrák is előállíthatók. A feldolgozás, a modellezés és a rajzolás hatékonyabbá és megbízhatóbbá válhat, mivel a kutató vagy tervező részletes, mérhető térbeli adatállományból dolgozhat.

A technológia természetesen nem helyettesíti a régészeti értelmezést. A pontfelhő ön-



Szecsődi Benjamin műszaki rajzolás-sal, épületfelméréssel, 3D lézerszkenneléssel és pontfelhőalapú modellezéssel foglalkozik. Munkája épületek és ipari létesítmények felmérésére, valamint műemléki és örökségvédelmi értékek pontos digitális dokumentálására is kiterjed.

magában nem mondja meg, hogy egy fal mikor épült, milyen események kapcsolódnak hozzá, vagy milyen szerepet töltött be. Abban viszont nagy segítséget nyújt, hogy ezek a vizsgálatok pontos és visszaellenőrizhető geometriai adatokra támaszkodhassanak.

Öröm volt megismerni és együtt dolgozni a régészekkel, valamint a Várgesztesi Turista és Várbarát Egyesület tagjaival. A közös munka számomra is új tapasztalatokat adott, és megmutatta, milyen értékek születhetnek, ha a különböző szakterületek nyitottan kapcsolódnak egymáshoz.

Remélem, hogy a felmérés eredménye nemcsak a jelenlegi ásatás feldolgozásában lesz hasznos, hanem hosszabb távon is hozzájárul a Gesztesi vár kutatásához, megőrzéséhez és bemutatásához. Jó érzés tudni, hogy ennek az állapotnak a digitális lenyomata elkészült, és talán évtizedek vagy akár évszázadok múlva is segíthet majd abban, hogy jobban megértsék a vár történetét.

Szecsődi Benjamin

www.lezeresfelmeres.hu www.constructcenter.hu

2026. szeptember 12-én, 13 órakor szeretettel várunk minden érdeklődőt a Várrétre, ahol Jámbor Keve régész előadásában mutatja be a 2026-os várgesztesi ásatás legfontosabb eredményeit.



Gazdagon faragott gótikus kútkáva a Gesztesi várban

A 2026-os várgesztesi ásatás egyik legfontosabb eredménye a várudvar alatti középkori vízgyűjtő és -szűrő rendszer felismerése volt. Két téglafalazatú ciszternát és két vízelnyelő kürtőt azonosítottunk, valamint előkerültek egy gazdagon faragott gótikus kútkáva nagyrészt fennmaradt elemei. A csapadék a kürtőkön át egy vízzáró agyagrétegen fekvő vastag homokrétegbe juthatott, amely megszűrthette a ciszternákba kerülő vizet. Az egyik kürtőből jelentős mennyiségű 15. századi kerámia került elő. A rendszer hazai viszonylatban egyedülállónak tűnik, legközelebbi ismert párhuzamait az olaszországi Velencéből ismerjük.



A várudvar az előkerült középkori téglaciszternákkal és a téglajárófélélettel

Kiadja: Várgesztesi Turista és Várbarát Egyesület.
Kapcsolat: gesztesi.varbaratok@gmail.com
www.gesztesivar.hu

